

Αρνητική η αντίληψη για τους Ρομά στη χώρα μας

ΛΟΪΖΟΣ ΣΥΜΕΟΥ: Στόχος η κοινωνική τους ένταξη μέσω της Εκπαίδευσης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση βλέπει επιτακτική την ανάγκη ενίσχυσης της ομάδας Ρομά, δίνοντας μεγάλες χρηματοδοτήσεις για παρεμβάσεις που στοχεύουν την ένταξή τους στο τοπικό κοινωνικό σύνολο, επισφραγίζει ο δρ Λοΐζος Συμεού. Είναι επίκουρος καθηγητής του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου και επιστημονικός συντονιστής του ερευνητικού προγράμματος για την «Κοινωνική Ένταξη των Ρομά μέσω της Εκπαίδευσης», που έλαβε πρόσφατα το βραβείο αναγνώρισης κοινωνικού γραμματισμού μεταξύ 692 προγραμμάτων που έτυχαν αξιολόγησης. Δηλώνει πως στην Κύπρο σήμερα ζουν γύρω στους 1.500 Ρομά, γνωστοί ως Τσιγγάνοι, και θυμίζει πως ένα από τα σχέδια Ανάν αναγνώριζε τους Ρομά της Κύπρου ως μειονότητα, αλλά μέσα σε λίγες ώρες αφαιρέθηκε αυτή η πρόνοια.

Έχετε πρόσφατα λάβει ως επιστημονικός συντονιστής του ερευνητικού προγράμματος για την «Κοινωνική Ένταξη των Ρομά μέσω της Εκπαίδευσης» το βραβείο αναγνώρισης κοινωνικού γραμματισμού μεταξύ 692 προγραμμάτων που έτυχαν αξιολόγησης. Το πρόγραμμα αυτό είχε την ονομασία INSETRom. Το συντονίζει το Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου με έμένα επιστημονικό υπεύθυνο, με χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των οκτώ συμμετεχόντων εταίρων του προγράμματος. Η έρευνα συνοδεύεται από εκπαιδευτική παρέμβαση σε μικρό αριθμό σχολικών μονάδων σε κάθε μία από τις χώρες που συμμετείχαν. Το βραβείο απονεμήθηκε στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού σχεδίου DAVID, κατά τη διάρκεια του Διεθνούς Συνεδρίου Κοινωνικού Γραμματισμού που πραγματοποιήθηκε τον Ιανουάριο στο εθνικό παλάτι Μαφρα της Λισαβόνας, στην παρουσία της πριγκίπισσας Laurentine της Ολλανδίας, κάτω από την αιγίδα της οποίας ήταν η όλη εκδήλωση.

Κυπριακό ερευνητικό πρόγραμμα βραβεύθηκε για την αναγνώριση του κοινωνικού γραμματισμού

«Τι ήταν το INSETRom; Ένα από τα 692 έργα και προγράμματα κοινωνικού γραμματισμού που έλαβαν χώρα μεταξύ 2000 και 2012 σε 37 ευρωπαϊκές χώρες και αξιολογήθηκαν σε ένα πρώτο στάδιο το 2012-2013 στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού σχεδίου DAVID. Το INSETRom πήρε το πρώτο βραβείο ως το πρόγραμμα το οποίο πληρούσε στον υψηλότερο βαθμό τα κριτήρια αξιολόγησης που τέθηκαν ως προς την ανάπτυξη δεξιοτήτων κοινωνικού αλφαριθμητισμού, δηλαδή δεξιότητες που προσφέρουν τη δυνατότητα στον Ευρωπαίο πολίτη να μπορεί να διαχειρίζεται με επάρκεια και κριτικά την καθημερινή του πραγματικότητα και να δραστηριοποιείται χωρίς δυσκολία στην τοπική σύγχρονη ευρωπαϊκή κοινωνία και χωρίς οποιουδήποτε περιορισμούς. Νουθεύουμε ότι το ειδικό ενδιαφέρον του προγράμματός σας ήταν οι Ρομά, πόσοι είναι σήμερα στην Ευρώπη; Οι Ρομά αριθμούν περίπου 10-12 εκατομμύρια και είναι σκορπισμένοι σε πάρα πολλές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της υπόλοιπης Ευρώπης. Έχει τεκμηριωθεί σήμερα ότι είναι η πλέον περιθωριοποιημένη εθνοπολιτισμική ομάδα στην Ευρώπη και η ομάδα που η Ευρωπαϊκή Ένωση στοχεύει -όσο καμιάς άλλης- την κοινωνική της ένταξη. Περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη εθνοπολιτισμική ομάδα εγκαταλείπει πρόωγα το σχολείο, έχει το μικρότερο ποσοστό παιδιών που πηγαίνει στο γυμνάσιο, ενώ ελαχίστο ποσοστό Ρομά συνεχίζει σπουδές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ακόμη και στις περιπτώσεις όπου υπάρχει σχολική φοίτηση, αυτή δεν είναι συστηματική.

«Στην Κύπρο η ονομασία «Ρομά» δεν είναι κατανοητή από τον απλό κόσμο; Ναι, στην Κύπρο -αλλά και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες- είναι περισσότερο γνωστοί με το όνομα «Τσιγγάνοι». Οι Ρομά της Κύπρου κατοικούν εδώ και αιώνες και έχουμε τις πρώτες ενδείξεις παρουσίας τους στο νησί σε γραπτές πηγές του 14ου αιώνα, με πρώτη ίσως το «Χρονικό» του Μαχαιρά. Οι Ρομά της Κύπρου υπήρξαν μουσουλμάνοι και χριστιανοί. Οι χριστιανοί Ρομά κατοικούσαν παραδοσιακά κυρίως στη Λάρνακα, και ήταν πιο γνωστοί με το όνομα «Μάντιδες», ίσως γιατί μια από τις πολλές τους ενασχολήσεις ήταν η μαντική τέχνη.

«Τους μουσουλμάνους Ρομά της Κύπρου; Τους γνωρίζουμε με το όνομα «Κουρπέτοι», το οποίο πέ-

Διακρίσεις βιώνουν στο σχολείο

-Μιλήσατε με Ρομά στην Κύπρο, τι λένε οι ίδιοι; Οι Ρομά με τους οποίους συναντήσαμε φαίνεται σήμερα να διαπιστώνουν ότι γίνονται πράγματα γι' αυτούς και ότι η κατάσταση είναι πολύ καλύτερη από προηγούμενες, ότι υπάρχει δυνατότητα συνεργασίας με τους Έλληνοκύπριους και τα παιδιά στο σχολείο. Για τα κορίτσια συνεχίζουν να νιώθουν μια ιδιαίτερη ευαισθησία, για τα οποία πολιτισμικοί λόγοι και κουλτούρας, αλλά και καταγραμμένα στη μνήμη περιστατικά του παρελθόντος, υπαγορεύουν τον γόμο στην ηλικία 14-15 χρονών. Παρά το ότι οι Ρομά που συναντήσαμε εμείς στην Κύπρο δεν νιώθουν την εκθρόνιση του παρελθόντος, συνεχίζουν να διαπιστώνουν ότι τα παιδιά στο σχολείο π.χ. χωρίζονται στο διάλειμμα σε Τσιγγανόπουλα και Έλληνοκύπριους και ότι τα παιδιά «πειράζουν» τους συμμαθητές τους ότι πάντα στο ποδόσφαιρο νικούν οι Ρομά διότι έχουν μεγαλύτερη φυσική δύναμη και αντοχή!

-Ρωτήσατε τους Ρομάς πώς βλέπουν τους Ρομά; Δεν λάβαμε συνεντεύξεις από ενήλικες Έλληνοκύπριους πέρα από τους εκπαιδευτικούς των σχολείων, μιλήσαμε όμως με παιδιά που είχαν

συμμαθητές Ρομά. Θεωρούν ότι οι Ρομά είναι Τούρκοι, μουσουλμάνοι και ότι έχουν δικό τους τρόπο ζωής, ότι είναι πολύ πιο δυνατοί από αυτούς, ότι τα καταφέρνουν στο ποδόσφαιρο και στον αθλητισμό καλύτερα από αυτούς, ότι ακολουθούν τους δικούς τους κανόνες υγιεινής και ότι δεν έχουν καθόλου κοινωνικές σχέσεις με τον υπόλοιπο κόσμο στον εξωσχολικό χώρο. Δεν είδαμε παιδιά Έλληνοκύπριων να κάνουν παρέα με παιδιά Ρομά σε χρόνο εκτός του σχολικού, όπως μας επισήμαναν και τα ίδια.

-Οι Τουρκοκύπριοι αποδέχονται τους Ρομά; Φαίνεται ότι οι μιν διαφοροποιούν τους εαυτούς τους από τους δε. Οι Ρομά με τους οποίους μιλήσαμε δεν επιθυμούν να αναφέρονται σε αυτούς της Τουρκοκίπριου, εκτός ίσως όταν αναφέρεται κάποιος στα δικαιώματά τους ως μελών της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Με μικρό αριθμό Τουρκοκυπρίων που μιλήσαμε στο πλαίσιο αυτής της έρευνας διαπιστώσαμε ότι τα παιδιά τους και οι ίδιοι δεν έχουν κοινωνικές σχέσεις με τους Ρομά και ότι διακρίνουν τους εαυτούς τους από τους Ρομά.

ρασε και στην κυπριακή διάλεκτο με τρόπο που απέκτησε μια στερεότυπη στάση υποτίμησής τους από τους υπόλοιπους Κύπριους, οι οποίοι τους ονόμαζαν «κουρούπετους». Το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας προβλέπει ότι οι Τσιγγάνοι της Κύπρου ανήκουν στην τουρκοκυπριακή κοινότητα και στις συζητήσεις δημιουργίας της Κυπριακής Δημοκρατίας αποφασίστηκε να μην τους δοθεί κανένα δικαίωμα αναγνώρισης ως ξεχωριστή μειονότητα. Μετά το 1974 έγινε η υποχρεωτική μετακίνηση των Ρομά -κατά κύριο λόγο των μουσουλμάνων- στο βορρά μαζί με τους Τουρκοκύπριους. Έκτοτε, πολλοί Τούρκοι Ρομά καταφάνουν παράνομα στις κατεχόμενες περιοχές από την Ανατολία στα κατεχόμενα και φέρουν το όνομα Ρομανλάρ. Είναι αξιοσημείωτο ότι στις συζητήσεις των πολλών σχεδίων Ανάν για επίλυση του Κυπριακού υπήρξε πρόθεση σε ένα από αυτά για αναγνώριση των Ρομά της Κύπρου ως μειονότητα, αλλά μέσα σε λίγες ώρες αφαιρέθηκε αυτή η πρόνοια.

Ήλθε επέστρεψαν στις ελεύθερες περιοχές; Μετά το 1999 είχαμε το πρώτο κύμα επιστροφής των Ρομά στις ελεύθερες περιοχές. Εγκαταστάθηκαν στα παλιά τους σπίτια, κατά κύριο λόγο στην περιοχή Αγίου Αντωνίου στη Λεμεσό. Με το άνοιγμα των οδοφραγμάτων το 2003 ο αριθμός των Κυπρίων Ρομά που επέστρεψαν στις ελεύθερες περιοχές αριθμούσε πλέον γύρω στα 700-800 άτο-

μα. Εγκαταστάθηκαν, επίσης, και στην περιοχή του Μούτταλου στην Πάφο και στην Πόλη της Χρυσόχους. Υπολογίζεται ότι σήμερα στις ελεύθερες περιοχές θα πρέπει να ζουν μεταξύ 1.000-1.500 Κύπριοι Ρομά. Αν προσθέσουμε τους Κύπριους Ρομά που κατοικούν στις κατεχόμενες περιοχές, ο αριθμός πρέπει να είναι αρκετά μεγαλύτερος, χωρίς να περιλαμβάνουμε και τους έποικους, οι οποίοι μπορεί να φτάνουν σε μερικές χιλιάδες.

-Οι Ρομά είναι κατά κύριο λόγο νομαδική ομάδα; Η παλαιότερη αυτή αντίληψη δε φαίνεται να ισχύει σήμερα, τόσο στην Κύπρο όσο και στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Στην Κύπρο, μια μικρή ομάδα μόνο -σε περιοχή της Πόλης Χρυσόχους- ζει σε αντίσκηνα, ενώ ένα άλλο μικρό ποσοστό ζει περιστασιακά στις ελεύθερες περιοχές και περιστασιακά στις κατεχόμενες. Ανάμεσα σε αυτούς που ζουν μόνιμα σήμερα στις ελεύθερες περιοχές κάποιοι μετακινούνται στο εξωτερικό για εποχικές εργασίες. Οι δυσκολίες που βιώνουν στις τοπικές ευρωπαϊκές κοινωνίες -κατά κύριο λόγο οικονομικές, αναλφαριθμητισμού και μη πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες και στη λήψη αποφάσεων- καθιστά τους Ρομά από τις πλέον περιθωριοποιημένες εθνοπολιτισμικές ομάδες της ΕΕ.

-Πόσο ευαισθητοποιημένοι είναι οι Κύπριοι για την κοινωνική ένταξη και ισότητα μεταξέως των ομάδων με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες; Το πιο εύκολο

που μπορεί να πει κανείς είναι ότι οι Έλληνοκύπριοι είναι ρατσιστές, το φαινόμενο όμως δεν είναι μονοδιάστατο, αλλά ιδιαίτερα πολύπλοκο και πολυπαραγοντικό. Στο δικό μας πρόγραμμα η εστίαση ήταν ο ρόλος της Εκπαίδευσης στην κοινωνική ένταξη των Ρομά στις τοπικές ευρωπαϊκές κοινωνίες. Ως προς αυτό τον καταλυτικό παράγοντα, όταν στοχεύουμε σε κοινωνική ένταξη έχουμε διαπιστώσει ότι λόγω των στερεότυπων αντιλήψεων για τη συγκεκριμένη ομάδα, οι οποίες επικρατούν στις ευρύτερες ευρωπαϊκές κοινωνίες, και στην κυπριακή, τα παιδιά μεταφέρουν στο σχολείο αυτές τις στερεοτυπικές αρνητικές αντιλήψεις για τους Ρομά. Οι αντιλήψεις αυτές εμφανίζονται την ώρα του μαθήματος, του διαλέγματος, την ώρα του παιχνιδιού. Επισημάναμε, επίσης, μέσα από το πρόγραμμά μας, το πόσο πολύ σημαντική παράμετρος είναι ο εκπαιδευτικός και η κατάρτιση των εκπαιδευτικών ως προς το να μπορεί να επιλαμβάνεται ζητημάτων που έχουν να κάνουν με οποιονδήποτε περιθωριοποιημένη ομάδα μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα -και όχι ειδικά των Ρομά.

-Οι εκπαιδευτικοί στην Κύπρο είναι ευαισθητοποιημένοι; Ναι, η έρευνά μας έδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στο πρόγραμμά μας είναι ευαισθητοποιημένοι, αλλά την ίδια στιγμή αντιμετωπίζουν πολλές δομικές δυσκολίες και προσωπικές εσωτερικές συγκρούσεις στη διδασκαλία σε ένα πολυπολιτισμικό εκπαιδευτικό

πλαίσιο. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να έχει πολύ καλά διδακτικά χειρίδια, αναλυτικά προγράμματα και διδακτικές ιδέες, αλλά αν ο ίδιος έχει αντιλήψεις για συγκεκριμένα παιδιά που τον αγκαλιώνουν, ή πιστεύει ότι κάποια παιδιά είναι καταδικασμένα στην αποτυχία, δεν υπάρχει πιθανότητα να εσωτερικεύσει για να εφαρμόσει όλα αυτά που διδάχθηκε στα σεμινάρια που παρακολούθησε.

Έχουμε εθνικό στρατηγικό σχέδιο για την κοινωνική ένταξη των Ρομά; Μετά από το 2003 υπήρξε μια σοβαρή εξέλιξη σε σχέση με τη συγκεκριμένη ομάδα, η οποία είχε να κάνει αφενός με τη μερική άρση της μετακίνησης που έδωσε το έναυσμα σε μεγαλύτερες ομάδες πληθυσμού των Κυπρίων Ρομά να μετακινηθούν στις ελεύθερες περιοχές, και αφετέρου με την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Έκτοτε έχουν γίνει πολλές προσπάθειες να δοθούν οικονομικά και άλλα κίνητρα στους γονείς των παιδιών Ρομά για να παραμονώσουν τα παιδιά τους στο σχολείο. Για παράδειγμα, παρέχονται οικονομικά κίνητρα αγοράς εκπαιδευτικού υλικού, τα σχολεία με μεγάλο αριθμό Ρομά ανήκουν στα ΖΕΠ όπότε τα παιδιά παίρνουν δωρεάν φαγητό. Τα κράτη-μέλη βλέπουν επιτακτική την ανάγκη ενίσχυσης αυτής της ομάδας δίνοντας μεγάλες χρηματοδοτήσεις για παρεμβάσεις που να στοχεύουν στη συγκεκριμένη ομάδα με σκοπό την ένταξη των Ρομά στο τοπικό κοινωνικό σύνολο.

Σημαντικός ο ρόλος των γυναικών στην εκπαίδευση των παιδιών

Η προσπάθειά σας πώς συνεχίζεται σήμερα; Τα τελευταία δύο χρόνια συμμετέχω -και πάλι εκ μέρους του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου- σε ένα άλλο ευρωπαϊκό πρόγραμμα με σχετικό περιεχόμενο. Το πρόγραμμα φέρει την ονομασία SEDRIN, ξεκίνησε το 2012 και λήγει το Σεπτέμβριο του 2014. Αυτό εστιάζει ειδικά στις γυναίκες Ρομά. Αναγνωρίζοντας ότι πολιτισμικά στην κοινωνική δόμηση των κοινοτήτων των τσιγγάνων ο ρόλος και η σημασία της γυναίκας είναι πάρα πολύ σημαντικά, ειδικά ως προς την εκπαίδευση των παιδιών, το πρόγραμμα εστιάζει στην ένταξη των παιδιών Ρομά μέσα από την ενδυνάμωση των γυναικών Ρομά.

Προτάσσουν την ανάγκη τους να μπορούν να μιλούν τη γλώσσα της χώρας που ζουν, να γνωρίζουν βασικές δεξιότητες αλφαριθμητισμού

-Τίθεται βέβαια το ηθικό δίλημμα πόσο δικαιούστε να αλλάξετε τον τρόπο που ιστορικά αυτή η ομάδα ανθρώπων έχει συνθησιάει να ζει. Έχετε απόλυτο δικαίωμα. Αυτή η ηθική διάσταση πάντα υπάρχει όταν αποφασίζεις να παρεμβείς σε οποιαδήποτε έκφανση της ζωής οποιαδήποτε και οι ειδικά όταν αποφασίζεις κάποιον εκτός να τον «αλλάξεις» μέσω της Εκπαίδευσης, η οποία ουσιαστικά είναι μια κοινωνική παροχή. Έτσι, αναγνωρίζουμε σε αυτό το πρόγραμμα τη μεγάλη αξία που διαδραματίζει η γυναικεία κοινωνικότητα των Ρομά ανά την Ευρώπη, και αφού προηγήθηκε έρευνα για την καταγραφή των αναγκών που οι ίδιες διαπιστώνουν και αρθρώνουν ότι έχουν, και αφού αφουγκραστήκαμε τις δικές τους ανησυχίες και καταγράψαμε τα καθημερινά τους εμπόδια και ανάγκες για να μπορούν να υποστηρίξουν τα παιδιά τους στο σχολείο, κατάρτισαμε πυρή-

καθαρά εκπαιδευτικούς τους προτεραιότητες, προτάσσουν την ανάγκη να μπορούν να μιλούν τη γλώσσα της χώρας που ζουν, να γνωρίζουν βασικές δεξιότητες αλφαριθμητισμού. Τους ενισχύσαμε, λοιπόν, τις δεξιότητες πρόσβασης σε τοπικές οργανώσεις και θεσμούς που μπορούν να τους μάθουν να είναι ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, πώς να τον χρησιμοποιούν για να μπορούν να ψάχνουν βασικές πληροφορίες που έχουν να κάνουν με την καθημερινότητά τους. Η παρέμβασή μας στοχεύει στο να ενδυναμώσουμε τη γυναικεία Ρομά στην τοπική της κοινότητα, να της δώσουμε τα εργαλεία τα οποία ζητήσει η ίδια. Αυτός είναι ένας μακροπρόθεσμος στόχος.

Η περιθωριοποίηση οδήγησε σε απάντηση του θεσμού του σχολείου

-Η ΕΕ τι πέτυχε μέχρι τώρα για τους Ρομά; Αυτό που έχει καταγραφεί σε διάφορες ευρωπαϊκές εκθέσεις είναι ότι υπάρχει μια στροφή των εκπαιδευτικών συστημάτων αλλά και των κοινωνιών στην Ευρώπη για δράση για κοινωνική ένταξη των Ρομά, γι' αυτό και παρατηρούμε μεγάλες χρηματοδοτήσεις για ενίσχυση αυτής της ομάδας πληθυσμού. Για παράδειγμα, στα νέα πακέτα των ερευνητικών προγραμμάτων που πολύ πρόσφατα εξήγγειλε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, υπάρχουν ειδικές αναφορές σε προσκλήσεις για την εκπαιδευτική και κοινωνική ένταξη των Ρομά. Το δεύτερο που έχει πετύχει η ΕΕ είναι η ίδια ομάδα Ρομά να αναγνωρίζει την αξία της Εκπαίδευσης πολύ περισσότερο από ό,τι στο παρελθόν, να θεωρούν σήμερα πολύ περισσότερο παρά προηγουμένως ότι μέσω της Εκπαίδευσης θα βελτιωθεί το βιοτικό τους επίπεδο, διότι η διαχρονική τους περιθωριοποίηση είχε οδηγήσει σε μια απάντηση του θεσμού του σχολείου, που δεν τους ήταν οικείο.

-Οι Ευρωπαίοι πολίτες πώς βλέπουν τους Ρομά; Βλέπουμε διαφοροποιήσεις ανάλογα με την

πολιτική κατάσταση σε κάθε χώρα. Για παράδειγμα, η Ουγγαρία πριν κάποια χρόνια θεωρείτο φτωχό παράδειγμα της ένταξης των Ρομά στην κοινωνία. Με το σημερινό πολιτικό καθεστώς στην Ουγγαρία, βλέπουμε μια αύξηση του ρατσισμού εναντίον των Ρομά. Στην Ανατολική Ευρώπη, ενώ ιστορικά ήταν οι χώρες που η ένταξη των Ρομά στην κοινωνία ήταν η πιο ομαλή, τα τελευταία χρόνια βλέπουμε αύξηση της περιθωριοποίησης της μικρότερης πρόσβαση στη δημόσια εκπαίδευση. Στη Βουλγαρία και τη Ρουμανία, στις οποίες ο πληθυσμός των Ρομά είναι μεγάλος και έχει μια ιστορική παρουσία για εκατοντάδες χρόνια, σήμερα έχουν πολλά προβλήματα. Στη Ρουμανία αυτή την στιγμή υπάρχει ολόκληρο ρατσιστικό κίνημα το οποίο προσπαθεί να υποδείξει ότι η ονομασία της χώρας δεν σχετίζεται με τους

Ρομά.

-Ποιος είναι ο στόχος της ΕΕ; Να δούμε σε όλη την Ευρώπη την ομαλή ένταξη στις τοπικές κοινωνίες, την πρόσβαση στις εθνικές και τοπικές κοινωνικές παροχές, την πρόσβαση στους κοινωνικούς θεσμούς και την εκπαίδευση όλων των κατοίκων των χωρών-μελών συμπεριλαμβανομένων και των Ρομά. Έμφαση του δικού μας προγράμματος είναι ο ρόλος του σχολείου. Στην Κύπρο δεν υπάρχει θεσμός ο οποίος να εκπροσωπεί τα δικαιώματα των Ρομά και αυτό έχει να κάνει με τις ιστορικές συγκυρίες. Δεν υπάρχουν εκπρόσωποι τους όπως συμβαίνει σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οι οποίοι έχουν θεσμούς, ιστοσελίδες δικές τους, κόμματά τους (π.χ. στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας), ενώ σε τρεις χώρες της ΕΕ, μια εξ αυτών είναι η Ουγγαρία, έχουν αναγνωρίσει τους Ρομά ως εθνική μειονότητα.